

A NARRÁCIÓ VÁLSÁGA

BYUNG-CHUL HAN

A
NARRÁCIÓ
VÁLSÁGA
BYUNG-CHUL HAN

Fordította
Csordás Gábor

TYPOTEX

A fordítás a következő kiadás alapján készült:

Byung-Chul Han: *Die Krise der Narration*

© MSB Matthes & Seitz Berlin

Verlagsgesellschaft mbH, Berlin 2023.

All rights reserved.

Hungarian translation © Csordás Gábor, 2025

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2025

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 338 0

TARTALOM

Előszó / 9

Az elbeszéléstől az információig / 13

Tapasztalatszegénység / 23

Az elbeszélt élet / 31

A puszta élet / 42

A világ varázstalanítása / 50

A sokktól a lájkig / 65

Az elmélet mint elbeszélés / 72

Az elbeszélés mint gyógyítás / 79

Az elbeszélő közösség / 86

Storyselling / 92

Jegyzetek / 97

Figyelem, elbeszélés.

Egy kis türelmet az elbeszéléshez, kéremszépen.

Aztán türelmet az elbeszélés közben!

Peter Handke

ELŐSZÓ

Ma mindenki narratívákról beszél. A narratívák inflációs használata paradox módon narratív vál-ságról árulkodik. A harsány storytelling mögött narratív űr tátong, ami az értelem hiányában és irányvesztésben nyilvánul meg. Se a storytelling, se a narratív fordulat nem vezethet el az *elbeszélés visszatéréséhez*. Ha egy paradigmáról különösen sok szó esik, sőt a kutatás kedvenc tárgya lesz belőle, az *mélyreható elidegenedést* feltételez. A narratívák hangos igénylése *funkció-zavarukra* utal.

Amikor az elbeszélések a *létbe* horgonyoztak minket, azaz egy *helyet* jelöltek ki számunkra, és világban-létünket *otthon-létté* változtatták azáltal, hogy az életnek értelmet, tartást és irányt adtak, tehát amikor maga az élet *elbeszélés* volt, se a *storytellingről*, se a narratívákról nem esett szó. Ezeket a fogalmakat éppen akkor kezdték el inflációsan alkalmazni, amikor az elbeszélések elveszítették eredeti erejüket, nehézkedésüket,

titkukat, sőt varázsukat. Miközben *konstruáltságuk* átlátható, elveszítik *belső igazságmozzanatukat*. Esetlegesnek, fölcserélhetőnek és változtathatónak érzékeljük őket. Nem köteleznek és kötnek össze többé. Nem horgonyoznak többé a *létbe*. A narratívák körüli mai hájp dacára *poszt-narratív korban* élünk. Az emberi agy állítólagos narratív szerkezetén alapuló narratív tudat csak egy posztnarratív korban, vagyis az *elbeszélés varázskörén* kívül lehetséges.

A vallás jellegzetes, *belső igazságmozzanattal* rendelkező elbeszélés. *El-beszéli* az esetlegeséget. A keresztény vallás olyan metaelbeszélés, amely az élet minden zegét-zugát átfogja, és a létbe horgonyozza. Az idő maga narratívával töltődik föl. A keresztény naptár minden napot értelemmel teljesnek mutat. A posztnarratív korban értelmét veszített határidőnapló lesz belőle. A vallási ünnepek egy elbeszélés fény- és tetőpontjai. Elbeszélés nélkül nincs ünnep, nincs ünnepi idő, nincs ünnepi érzés mint felfokozott létérzékelés, hanem csak munka és szabadidő, termelés és fogyasztás van. A posztnarratív korban az ünnepek eseményekké és látványosságokká kommercializálódnak. A rítusok is narratív eljárások. Mindig egy elbeszélés kontextusába ágyazódnak. A megtelepedés jelképes technikáiként a világban-létet otthon-létté változtatják.

Egy világot megváltoztató, világot megnyitó elbeszélést nem vezethet be a világba tetszése szerint egyetlen ember. Létrejötté összetett folyamat eredménye, amelyben különböző erők és szereplők vesznek részt. Végso soron a *kor hangulatának kifejezői*. Ezek a *belső igazságmozgattal* rendelkező elbeszélések szöges ellentétei azoknak az elvékonyodott, fölcserélhető, egyenesen esetlegessé vált narratíváknak, a jelen mikronarratíváinak, amelyekből minden *nehézkedési erő*, minden *igazságmozgatat* hiányzik.

Az elbeszélés *záró forma*. *Lezárt*, értelmet és identitást teremtő rendet alkot. A késő modernitás, amelyet nyitás és határtalanság jellemez, a zárt és lezáró formákat egyre inkább lebontja. Ugyanakkor a fokozódó engedékenységgel szemben megnő a narratív zárt formák iránti igény. Populista, nacionalista, szélsőjobbaldali vagy törzsi narratívák, köztük összeesküvés-elbeszélések szolgálják ki ezt az igényt. *Értelem- és identitásajánlatokként* kapnak rajtuk. A poszt-narratív korban azonban, az esetlegesség egyre erősebb tapasztalata következtében, a narratívák nem képeznek elég szilárd kötőerőt.

Az elbeszélések közösséget hoznak létre. A *storytelling* ezzel szemben csak communityt képez, ami a közösség áruformája. A commu-

nityt fogyasztók alkotják. Semmilyen *storytelling* nem képes újra fellobbantani azt a tábor-tüzet, amely körül összegyűltek az emberek, hogy történeteket meséljenek egymásnak. A tábor-tűz rég kihamvadt. A digitális képernyő helyettesíti, amely az embereket fogyasztóként elválasztja egymástól. A fogyasztók magányosak. Nem alkotnak közösséget. A „storyk” a közösségi platformokon nem képesek megszüntetni a narratív űrt. Nem egyebek pornográf önmutogatásnál és önreklámozásnál. A posztok, lájkok és megosztások fogyasztási műveletekként súlyosbítják a narratív válságot.

A kapitalizmus a *storytelling* alakjában teszi magáévá az elbeszélést. A fogyasztásnak rendeli alá. A *storytelling* az elbeszélés konzumválogatást hozza létre. Segítségével termékeket töltenek fel érzelmekkel. Különleges élményeket ígérnek. Így adjuk-vesszük és fogyasztjuk a narratívákat és érzelmeket. *Stories sell. A storytelling story-selling.*

Az elbeszélés és az információ ellentétes erők. Az információ fokozza az esetlegesség tapasztalatát, míg az elbeszélés csökkenti, amennyiben a véletlent szükségszerűvé változtatja. Az információból hiányzik a lét szilárdsága. Niklas Luhmann éleslátóan állapítja meg: az információ

„kozmológiája nem a lét, hanem az esetlegesség kozmológiája”.¹ Lét és információ kizárják egymást. Így az információs társadalom *léthiánnyal, létfeledettséggel* jár. Az információ összeadható és fölhalmozható. Nem értelemhordozó, miközben az elbeszélés értelmet közvetít. Az értelem [*Sinn*] eredetileg irányt jelent. Ma tehát jobban informáltak, de irányvesztettek vagyunk. Az információ ezenfelül a jelen pusztá egymásra következtetésével darabolja az időt. Az elbeszélés ezzel szemben időbeli folytonosságot, nevezetesen *történetet* hoz létre.

A társadalom informatizálódása egyfelől meggyorsítja a narratívavesztést. Másfelől az információk szökőárja közepette igényt támaszt értelemre, identitásra és tájékozódásra, azaz igényt *a világosságra az információk sűrű erdejében, amelyben már-már elveszünk*. A kérészéletű narratívák, köztük az összeesküvés-elméletek, és az információk szökőárja végső soron ugyanannak az éremnek a két oldala. Az információk és adatok tengerében *narratív horgonyt* keresünk.

Ma a mindennapokban egyre kevesebb történetet mesélünk. A kommunikáció mint információcsere elsorvasztja a történetmesélést. A digitális platformokon is alig mesélnek történeteket. A történetek összekötik az embereket

azáltal, hogy az empátiakészséget támogatják. Közösséget hoznak létre. Az empátiavesztés az okostelefon korában beszédes jele annak, hogy az nem az elbeszélés médiuma. Már technikai megoldása is megnehezíti a történetmesélést. A koppintás és törlés nem narratív gesztus. Az okostelefon csak gyorsított információcserét tesz lehetővé. Miközben az elbeszélés fülelést és elmélyült figyelmet feltételez. Az elbeszélő közösség a fülelők közössége. Mi viszont nagymértékben elveszítettük a füleléshez, sőt a meséléshez szükséges türelmet.

Éppen ott kér szót harsányan a *storytelling*, ahol minden tetszőlegessé, illékonnyá és véletlenszerűvé vált, viszont eltűnt az, ami megköt, összeköt és kötelez, tehát az esetlegességek mai viharában. A narráció inflációja az esetlegesség leküzdésének igényéről árulkodik. A *storytelling* azonban nem képes az irányvesztett, értelemmentes információs társadalmat visszaváltoztatni elbeszélő társadalommá. Sokkal inkább korunk egyik patológiás jelenségét testesíti meg. Ez a narratív válság hosszú előtörténettel rendelkezik. Az itt következő esszé ezt követi nyomon.